

Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Кафедра географії

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Українське географічне товариство (м. Київ, м. Вінниця)

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
(з міжнародною участю)**

“Туризм у ландшафті, ландшафт у туризмі”

25-26 травня 2022 року

Вінниця 2022

УДК 911.53
ББК 26.821

Затверджено до друку рішенням
вченої ради природничо-географічного факультету
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
(протокол № 10 від 11 травня 2022 року)

Редакційна колегія:

Денисик Г. І. – доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри географії ВДПУ імені Михайла Коцюбинського (відповідальний редактор); **Воловик В.М.** – доктор географічних наук, професор, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського (заступник головного редактора); **Гудзевич А.В.** – доктор географічних наук, професор, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського; **Яцентюк Ю.В.** – доктор географічних наук, професор, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського; **Браславська О.В.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри географії та методики її навчання УДПУ імені Павла Тичини; **Война І.М.** – кандидат географічних наук, старший викладач кафедри географії, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського (секретар).

**Туризм у ландшафті, ландшафт у туризмі: Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
(з міжнародною участю), м. Вінниця, 25-26 травня 2022 р. /
відп. ред. Г.І. Денисик. Вінниця, 2022. 94 с.**

До збірника матеріалів конференції ввійшли доповіді та тези, якими охоплено широкий спектр досліджень, пов'язаних з теоретичними та практичними питаннями сучасних проблем розвитку туризму у ХХІ сторіччі. Під час роботи конференції висвітлено такі питання: фундаментальні концепції туризму, туризму в антропогенних ландшафтах, етнокультурного туризму, нішового туризму та майбутнє розвитку туризму.

Тексти доповідей друкуються в авторській редакції.

УДК 911.53

© Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла
Коцюбинського, 2022
© Кафедра географії, 2022

Питуляк М.Р.

кандидат географічних наук, доцент кафедри географії і методики її навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

Питуляк М.В.

кандидат географічних наук, доцент кафедри географії і методики її навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛІСОВИХ АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Використання рекреаційно-туристичного потенціалу лісових антропогенних ландшафтів для відпочинку та оздоровлення є актуальним для Тернопільської області. Дослідження лісових антропогенних ландшафтів Тернопільської області, їх породного складу, вікової структури, рекреаційних характеристик є важливим для різних видів рекреаційно-туристичної діяльності. Такі дослідження сприяють організації різних форм рекреації, виділенню та обґрунтуванню зон відпочинку, облаштуванню спеціальних пунктів короткочасного та довготривалого відпочинку, прокладанню пізнавально-оздоровчих маршрутів тощо.

Метою дослідження є аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу лісових антропогенних ландшафтів Тернопільської області.

Використання лісових ландшафтів для рекреації і туризму розглядається в працях багатьох науковців—Генсірука С.А., Нижник М.С., Бойко І.Д., Фурдичко О.І. та ін.. Регіональні аспекти рекреаційного лісокористування та його вплив на ліси висвітлені в працях Фоменко Н.В. Данілової О.М., Мельнійчука М.М., Павловської Т.С., Калуцького І.Ф.

Результати дослідження. Природно-ресурсний потенціал лісових антропогенних ландшафтів активно використовуються для рекреаційно-туристичної діяльності на території Тернопільської області.

Для рекреаційного лісокористування в Тернопільській області активно залучаються лісові антропогенні ландшафти представлені рекреаційно-оздоровчими лісами. У рекреаційно-оздоровчих лісах виділяють паркову, лісопаркову і лісову зони. Площа таких лісових ландшафтів в області становить 27 тис. га (17,2 %). Найбільшу площу вони займають у центральній частині області, в Тернопільському районі – 12,4 тис. га. Для рекреаційно-оздоровчої та рекреаційно-пізнавальної діяльності використовуються також лісові ландшафти природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення. Вони представлені лісовими насадженнями в національних природних парках, регіональних ландшафтних парках, пам'ятках природи, генетичних резерватах. Площа їх в межах області становить 35,2 тис. га.

Рекреаційний потенціал лісових антропогенних ландшафтів визначають такі характеристики: лісистість, породний склад, бонітет, різноманітність ландшафтів, фітонцидність, естетичність, характер рельєфу, наявність грибних і ягідних місць, водних об'єктів, транспортна та пішохідна доступність, наявність елементів рекреаційної інфраструктури.

Лісові антропогенні ландшафти Тернопільської області характеризуються високими естетичними якостями. Естетична цінність лісів залежить від складу порід, віку, бонітету, повноти. Більшість вчених вважають, що найсприятливішими для рекреаційного лісокористування є сухі соснові, широколистяні, хвойно-широколистяні ліси, а також змішані ліси з домішкою субтропічних видів..

У складі порід лісових антропогенних ландшафтів Тернопільської області домінують твердолистяні породи (82,5%), а саме дуб звичайний, бук лісовий, граб звичайний, ясен звичайні. Сосна звичайна, ялина європейська, модрина займають незначні площі (2000-2500 га).

В області лісові ландшафти представлені дубово-грабовими, грабово-буковими, рідше буковими, дубовими лісами. На схилах скелястих долин у Придністер'ї зростають ліси субсередземноморського типу. У південній частині області на межиріччі Нічлави і Збруча, на території Бережанського горбогір'я значні площі

займають букові ліси. Окремі ділянки реліктових соснових лісів зустрічаються в північній частині області. У похідних деревостанах тут спостерігається значна частка хвойних порід дерев – 39,1 %.

Поєднання листяних і хвойних порід в лісових ландшафтах сприяє підвищенню рекреаційного потенціалу лісів. Хвойні, а саме сосну звичайну, ялину звичайну, а також твердолистяні – дуб черешчатий, клен гостролистий та інші відносять до провідних ландшафтотворчих порід. На підвищення продуктивності та естетичного вигляду лісів впливають інтродуценти – модрина європейська, модрина японська, горіх чорний, дуб червоний, дугласія, модрина сибірська, сосна Веймутова, сосна Банкса та інші. Переважна більшість деревних порід області за естетичними властивостями належить до першого класу з високими декоративними якостями: сосна, модрина, дуб, береза, клен.

Найбільші масиви лісових ландшафтів знаходяться у західній, північній та південній частинах області. Лісові антропогенні ландшафти південної частини області знаходяться в межах Придністерської структурно-денудаційної сильно розчленованої височини. Площа лісових ландшафтів становить 62,1 тис. га, з яких 9395,4 га (15,1 %) це лісові ландшафти рекреаційно-оздоровчого призначення, а 8877,9 га – лісові ландшафти національних природних парків та регіональних парків, що становить 14,3 % від загальної площі. Рекреаційні функції виконують також лісові ландшафти, які є природо-заповідними об'єктами. Серед природо-заповідних об'єктів, де є значні масиви лісових ландшафтів найбільшим за площею є НПП «Дністровський каньйон». Лісові антропогенні ландшафти займають значні площі на території Кременецького та Бережанського горбогір'їв.

Основними рекреаційними характеристиками лісових антропогенних ландшафтів є: тип ландшафту, естетична оцінка, рекреаційна оцінка, рекреаційна дигресія, стійкість насаджень і наявність архітектурних форм.

У лісових антропогенних ландшафтах на території області переважаючим типом ландшафту є закритий (88 % – 93 %). Оптимальне співвідношення типів ландшафтів

повинно бути відповідно: закритий – 70-80 %, напіввідкритий – 15-20 % і відкритий – 5-10 %. Для досягнення оптимального співвідношення необхідно проводити рубки формування ландшафтів, санітарні рубки, а також збільшити площі декоративних культур.

Рекреаційно-туристичний потенціал лісових ландшафтів формують їх естетичні цінності. Відповідно до методики оцінки показників естетичної цінності лісових ділянок [1] цей показник є комплексним і включає горизонтальне і вертикальне розчленування території, лісистість, породний і віковий склад лісових насаджень. За цими показниками найвища естетична цінність лісових антропогенних ландшафтів на території Бережанського, Кременецького горбогір'їв та Придністер'я.

Лісові антропогенні ландшафти області, мають високу та середню естетичну оцінку (82 % - 95 %). Висока естетичність ландшафтів обумовлена наявністю як змішаних хвойно-листяних так і чистих хвойних (переважно у північній частині) і листяних деревостанів різного віку. У лісових ландшафтах області переважають середньовікові деревостани, частка яких становить від 55 % до 60 %.

На території НПП «Дністровський каньйон» для лісових ландшафтів характерна третя стадія рекреаційної дигресії (23,8 %). Це свідчить про значне рекреаційне навантаження і зниження стійкості лісових екосистем.

Рекреаційне навантаження залежить від стійкості лісових біоценозів. Стійкість лісостанів до рекреаційних навантажень полягає в їх здатності витримувати несприятливі умови, які виникають в процесі рекреації і більш менш нормально розвиватись. Науковці виділяють п'ять класів стійкості лісів до рекреаційного навантаження.

У лісових ландшафтах області, які виконують рекреаційно-оздоровчі функції домінують лісові насадження другого класу стійкості, які характеризуються ущільненим ґрунтом на стежках і високою часткою непошкоджених дерев (51-70 % у листяних лісах). Частка таких насаджень складає – 71 % – 88 % у різних частинах області.

До лісових ресурсів також належать корисні властивості лісів (здатність лісів зменшувати негативні наслідки природних явищ, захищати ґрунти від ерозії, запобігати забрудненню навколишнього природного середовища та очищати його, сприяти регулюванню стоку води, оздоровленню населення та його естетичному вихованню тощо), що використовуються для задоволення суспільних потреб.

У лісах області для відпочинку та оздоровлення створені відпочинкові комплекси, зокрема у Бережанському лісництві «Верхня зона відпочинку». Тут забезпечено місця ночівлі, стоянка автомобілів тощо.

Ліси області використовуються для заготівлі лікарських рослин, березового соку, збору грибів та ягід, мисливства.

Висновки. Рекреаційно-туристичний потенціал лісових антропогенних ландшафтів Тернопільської області є складовою природно-ресурсного потенціалу, який використовується для рекреації і туризму. Лісові антропогенні ландшафти області мають важливе значення для різних видів оздоровлення та відпочинку, клімато- та фітолікування, лікування, збору грибів, ягід тощо. В останні роки зростає антропогенне навантаження на лісові ландшафти, особливо на ті, які знаходяться поблизу населених пунктів, що призводить до погіршення їх екологічного стану.

Для покращення використання рекреаційно-туристичного потенціалу лісових ландшафтів області необхідно покращити інфраструктуру і благоустрій, створювати нові і поновити наявні туристичні маршрути та еколого-пізнавальні стежки.

Список використаних джерел

1. Мацола В.І. Рекреаційно-оздоровчо-туристичний комплекс (питання теорії, методології, практики). Львів. Вид-во Інституту регіональних досліджень НАН України, 1998р., 278 с.
2. Питуляк М.Р., Питуляк М.В. Особливості рекреаційного лісокористування в Тернопільській області. *Наукові записки ТНПУ. Серія: географія. Тернопіль: СМП «Тайп».* № 2 (Випуск 43). 2017, С. 185-190.